

naar spontane ingeving en deze niet van oogenblik tot oogenblik. Het element van de rede wordt niet uitgeschakeld.

3. Leeren moet bestaan uit eigen onderzoek en ontdekking. Op deze basis is het onderwijs van Woodbrooke opgebouwd. Zoowel in wetenschap als in geloof is er nog veel nieuw land te ontdekken.

4. Drie dingen verheffen den mensch boven het dier: het gebruik van natuurkrachten, de humor en het gebed. „Dient God met vrolijkheid” is het getuigenis van Woodbrooke.

Eenige nieuwere elementen van Woodbrooke, niet onmiddellijk van Rendel Harris afgeleid, zijn:

5. De ontwikkeling van het internationalisme, de daarmee samenhangende vraagstukken. Ook de associatie van Woodbrooke met instituten van anderen aard en godsdienstige richting; en een versterkt oecumenisch bewustzijn.

Uit deze korte samenvatting van de rede van Wood kan men zien dat de voornaamste beginselen van de Kwaker-leer ook in het Woodbrooke van nu aangehangen worden. Aan de stem van God in het hart van den mensch wordt veel waarde toegekend. Bron en norm voor leer en leven is niet het Woord Gods, maar het geloof in voorzienigheid en leiding.

Zoo wordt in Woodbrooke ook niet gerekend met kerkelijke belijdenis, met ambten door Christus verordend, met de sacramenten aan de gemeente Gods gegeven. En hoewel men in Kwaker-kringen gaarne spreekt van het werk van den Geest, worden de groote gaven van den Heiligen Geest aan de nieuw-testamentische kerk, n.l. de kerk, het ambt, en het Woord daar van weinig of geen belang geacht.

D.

H. M.

UIT DE SCHRIFT

Uw lichamen tempelen van den Heiligen Geest.

..... en terstond werden zijn voeten en enkelen vast.

..... en het geloof, dat door Hem is, heeft hem deze volmaakte gezondheid gegeven, in u aller tegenwoordigheid.

Handel 3:7, 16.

De Heilige Geest legt er, in de beschrijving van de genezing van den kreupelen aan de Schoone poort, vollen nadruk op, dat deze kreupelen tot het geloof in Jezus Christus is gekomen. Dat is één van de triumpfen van den Heiligen Geest: in Jezus' Naam legt Hij beslag ook op dezen zich eerst verhardenden zoon van vader Abraham. Zich eerst verhardend, want hij heeft gehoord van den Heiland en Zijn wonderen, wellicht is Deze meermalen langs zijn vaste plekje den tempel binnengegaan; maar nimmer heeft hij zich met zijn nood tot Jezus Christus gewend. Hij heeft geweten van de wonderen gebeurtenissen op dien Zondagmorgen, kort geleden, ook wellicht iets vernomen van de aangrijpende prediking van Petrus: Bekeert u, want u komt de belofte toe; maar desondanks verwacht hij niet anders dan een salmoes van Petrus en Johannes. Dat „andere” raakt hem niet. Doch de Heilige Geest overwint: een heel korte preek: „in den Naam van Jezus Christus, den Nazarener”, en het hart van dezen kreupelen is geopend voor het heil in Christus, hij is geworden slaaf van den Heere Christus.

Maar de Heilige Geest bemoeit Zich niet alleen met het hart van dezen man; Hij houdt Zich ook bezig met zijn voeten en enkelen! Dat behoort bij Zijn werk, waarbij Hij het alles uit Christus neemt en uitdeelt aan die van Christus zijn.

In den beginne zweefde Gods Geest op de watern. Hij schiep den mensch, ook diens lichaam, en maakte dat tot een tempel voor Zichzelf. En wel is de zonde gekomen en als gevolg daarvan Gods vloek over de schepping — ook over den mensch en zijn lichaam, zoodat er kreupelen nu zijn, — maar Jezus Christus is tot zonde gemaakt, Hij heeft den vloek op Zich genomen en daarmee heeft Hij het gansche leven verlost. Dat moet nu ook uitkomen; dus neemt de Heilige Geest het uit Christus en laat Zich in met de voeten en enkelen van dezen man, Hij herstelt ze, zoodat dit geloovig kind van Abraham deelt in het volle heil van Christus.

En maak nu die twee, dat herscheppen van het hart en het herstellen van de voeten niet van elkaar los, alsof ze slechts toevallig samengingen. Immers: „het geloof, dat door Hem is, heeft hem deze volmaakte gezondheid gegeven”. Die twee hooren bij elkaar, Jezus Christus is de Redder van den ganschen mensch. Reeds het eerste teken, dat de apostelen na Pinksteren verrichtten, moest daarvan getuigenis afleggen. De kreupelen geloof, dat is „Geest”-elijk leven; Hij springt en huppelt, ook dat is „Geest”-elijk leven, leven uit den Heiligen Geest, uit Zijn Geest!

Hoe verheerlijkt God daarin Zijn Kind Jezus! En hoe legt de Heilige Geest in Jezus' Naam beslag op alle leven. Ja, God verheerlijkt ook vandaag nog Zijn Kind Jezus gansch zeer! Als uw oogen maar open zijn! Als ge maar in 't geloof leeft, dan

is uw loopen, vrucht van het offer van den vloekdragenden Christus, aan u geschonken door de werking van den Heiligen Geest, Geestelijk leven.

Maar dit beginsel der teekenen, hetwelk de Heilige Geest verricht heeft te Jeruzalem, waardoor Christus' heerlijkheid is geopenbaard, en waardoor velen in Hem geloofden, heeft nog meer te zeggen. Niet slechts de lichamelijke ellende, ook de sociale en economische nood wordt door den Heiligen Geest uit de volheid van Christus, gelenigd. De schaduw was daarvan al in het Oude Testament: „wanneer er onder u een arme zal zijn, één uit uw broederen, in één uwer poorten, in het land, dat de HEERE, uw God u geven zal, zoo zult gij uw hart niet verstijven, noch uw hand toeluiten voor uw broeder, die arm is; maar gij zult hem uw hand mild opendoen, en gij zult hem rijkelijk leenen, genoeg voor zijn gebrek, dat hem onthrekt” (Deut. 15:7, 8). 't Had niet zoo mogen zijn, dat deze kreupelen moest bedelen. Het oude bondsvolk is echter nalatig geweest in het voorafschaduw van het volle heil van Christus.

Doch nu is de Heilige Geest gekomen; Hij maakt van dezen werkdooze een man, die weer arbeiden kan; Hij maakt den arbeid vrij van den vloek en legt ook daarop beslag in den Naam van Jezus Christus. En Hij roept de kerk van het Nieuwe Verbond — 't was het beginsel der teekenen — om in den Naam en de kracht van Jezus Christus, het gansche leven, ook dat van den arbeid te doen zijn Geestelijk, verlost leven!

F. de V.

KERKELUK LEVEN

De scheuring in Amerika. (V.)

In zijn verleden week door ons geciteerde opmerkingen aangaande de oorzaken of aanleidingen van de scheuring van 1924 bracht ds Hoeksema ook „den steeds toenemenden geest van wereldgelijkvormigheid” ter sprake. Wij beloofden, daarop terug te komen.

Inderdaad, het thema der „wereldgelijkvormigheid” is herhaaldelijk opgedoken in de woelige debatten, die men in Amerika gevoerd heeft. Zelf herinner ik me, indertijd eens, niet zonder eenige verontwaardiging, geprotesteerd te hebben in „De Bazuin” tegen een schrijver van een mij niet meer heugenden naam, welke auteur, zelf tegenstander der gemeene-gratie-leer, verband zocht tusschen haar, en de bloote kuit van al te luchtig gekleede jongere of oudere dames.

Men zou zich evenwel vergissen, als men meende, dat de kwestie niet serieuzer was.

Ze is dat blijkens de ter zake gevoerde besprekingen. En ook blijkens de ontzaglijke moeilijkheden, waarmee in Amerika het kerkelijk leven te kampen heeft.

Wat het eerste betreft, wijzen we op de reeds vóór 1924 aanwezige controversen met betrekking tot de „antithese”. Dat woord „antithese” is ginds óók al één van die termen, waarmee men voorzichtig te werk moet gaan. Toen ik in een toespraak voor de studenten der Theol. School en van Calvin College over „Calvinisme” me ervan bediend had, kwam na afloop één der professoren van Calvin College op me af, en hielp mij met de opmerking, dat ongetwijfeld onderscheiden amerikaansche hoorders bij het vernemen van het woord „antithese” dachten aan „separatisme”. Voorzover deze opmerking een feitelijk grondslag heeft, illustreert ze wat ik thans in herinnering breng: de debatten van vóór 1924 over de „antithese”. In die debatten is het verwijt van „anabaptisme” schering en inslag. En de slagen, die over en weer worden uitgedeeld, komen niet zoo zacht aan. Ds J. K. v. Baalen bewees in 1922, dat prof. L. Berkhof (hoogleraar te Grand Rapids) een „eenzijdige voorstelling” van het Anabaptisme had gegeven; en met welk doel? „Doel van dit artikel is de Chr. Geref. Kerk in slaap te sussen”, zegt ds v. Baalen. Ten onrechte, zoo meent ds v. B., wil prof. Berkhof aanwijzen, dat er toch heusch geen anabaptisten zijn in de kerk en dat voor het spook van het anabaptisme geen vrees behoeft te worden gevoeld. Tegelijkertijd stelt ds v. Baalen aan ds Danhof de vraag, of hij eens duidelijk wil maken „wat er voor duivelsch of bestiaals in de liefde tusschen Hector en zijn gade schuilt, als bezongen door Homerus”. En aan ds Hoeksema stelt ds v. B. de vraag, of nu Bavinck gelijk dan wel ongelijk had, toen hij pleitte voor de erkenning van de cultuurhistorische waarde der oudheid. In April 1924 wijst dhr J. v. d. Meij, lid der gemeente van Eastern Avenue (waar destijds ds Hoeksema predikant was), in een adres aan den kerkeraad erop, dat het Doopersche gevaar van wereldverachting en wereldontvlinding dreigt. Als het standpunt van den leeraar erkenning vindt, „is er zoo geenerlei aansluiting mogelijk met wereldsche menschen in den strijd voor recht en gerechtigheid, voor allerlei hervorming op burgerlijk, maatschappelijk, sociaal terrein. En toch staan wereldsche menschen hier soms hooger”.

Aan den anderen kant brengen de predikanten Hoeksema—Danhof c.s. klachten in over wereldgelijkvormigheid. „Beide theoretisch en praktisch moet naar onze overtuiging de leer der gemeene-gratie noodwendig leiden tot wereldgelijkvormigheid”, zoo schrijven ze. En ze vervolgen: „Daarom hebben wij ons tegen het beginsel van die theorie verklaard. Voor ons staat het vast, dat van dit beginsel geldt, wat dr V. Hepp zegt

in 'De Reformatie', 25 April 1924, van het beginsel van het toneelstuk 'Saul en David', door Querido, onlangs opgevoerd in onze kringen, in Nederland”.

Men denke intusschen niet, dat het met dit achteraf wel wat tragisch beroep op dr V. Hepp staat als hierboven met de bloote-kuiten-klacht. O neen: men redeneert scherper, en verdiept zijn bezwaren. „Wij willen ons... niet bepalen tot de bespreking van zekere sporadische verschijnselen; maar deze zooveel mogelijk nasporen tot de beginselen, waaruit ze ontspruiten... Zoo zullen we b.v. in onze beoordeeling van de toneelkunst gedachten ten beste trachten te geven in betrekking tot het verbeeldend vermogen in den mensch als beeld-drager Gods... Doch wij zullen ons geenszins zoo maar onderwerpen aan het oordeel van 'de wijzen van Griekenland'. Integendeel, er moet in onze kringen o.i. eene poging in het werk worden gesteld, om het dwangjuk van de oude heidensche wijsgeeren en kunstenaars... van den hals te werpen... vooral op het gebied van middelbaar en hooger onderwijs bedreigen ons de ijdele filosofie en hersenschimmige bespiegelingen van het verstand des vleesch... In onze kringen... hoort men niet zelden gewagen van den 'goddelijken' Plato... En voor schier elk beginsel van wetenschap en kunst verwijst men met gerustheid naar de oude heidensche wereld van Griekenland en Rome. Dat nu mag o.i. niet... We bedoelen de klem van Gods Woord te doen gevoelen langs de gansche linie van alle menselijke activiteit. Zoodat conflict nergens zal kunnen uitblijven. We bedoelen de geestelijk-zedelijke antithese op den voorgrond te stellen”.

De weldaad van dit lange citaat is groot. Het bewijst, dat de tegen de gemeene-gratie bezwaarden wel wat meer in hun maars hadden, dan incidenteele klachten over korte rokken of 'n toneelstuk. Ze stellen kwesties van de eerste orde. En als men uit hun geschriften uitspraken citeert, waarin tusschen Kuyper's gemeene-gratie-concept en een bepaald misbruik in 't leven van de kerkmenschen een onwezenlijk verband gelegd wordt, dan zeggen we: wie billijk oordeelt, zal moeten erkennen, dat van den anderen kant dit in ieder geval aanvankelijk zeer nadrukkelijk door meer dan één eveneens is geschied. En men dient mede de later met de Chr. Ref. Church in conflict geraakte broeders te danken, dat zij, met name in hun met anderen ondernomen verzet tegen den vroegeren hoogleraar Janssen ettelijke gevallen hebben aangewezen en veroordeeld, waarin deze bijbelcritische hoogleraar zijn Schriftcritiek verdedigde met een beroep op de... algemeene genade. „Wie de leer der gemeene-gratie aanvaardt”, aldus Janssen, die zal heusch niet langer hem — Janssen — kwalijk nemen, dat hij poneerde, dat David bij Israëls naburen op de idee van een tempel gekomen is. (Voortz. v. d. Str. 83.) Als Janssen het bijbelsche scheppingsverhaal voor een deel aan „natuurlijke theologie” toeschrijft, verdedigt hij deze meening onder beroep op de gemeene-gratie. (81.) De gemeene-gratie heet de muur des afscheids tusschen Janssen's tegenstanders en de gereformeerde theologie, die dan door hem aanvaard heet, ook in zijn Schriftcritische beschouwingen. Ook Janssen werkt natuurlijk druk met het etiket „anabaptistisch”.

Een en ander bewijst wel, dat de bezwaren tegen de gemeene-gratie-leer wel degelijk in Amerika zich konden en moesten vastknoopen aan beweringen, die kant noch wal raakten, en die in Nederland feitelijk zijn veroordeeld (Assen). Ik zeg dit met nadruk, omdat ik 't wel hebben kan, dat men van Chr. Ref. zijde ds Hoeksema c.s. bestrijdt, doch niet, dat men zijn schouder over hem ophaalt. Hij verdient, óók om zijn theologische statuut in de bonte wriemel van 1924, beter bejegening. Laat men niet vergeten, dat dr Janssen hoogleraar geweest is namens de Chr. Ref. Church en daar verdedigers gevonden heeft ook. Wie al de enormiteiten en vergissingen geslukt heeft, die deze hoogleraar óók in betrekking tot de gemeene-gratie zooal geuit heeft, ja, die hij op dit „leerstuk” nog wel „gebouwd” heeft, die moest een klein beetje voorzichtigter omgaan, geloof ik, met ds Hoeksema. Feit is, dat de Chr. Ref. Church ook aan hem veel te danken heeft gehad. Ik spreek niet over de moeiten in het heden; maar in elk geval is dat nooit los te maken van ook dit verleden.

Wat tenslotte het tweede punt betreft, ook in de volle werkelijkheid van het amerikaansche leven van nu dringt zich vanzelf de kwestie der wereldgelijkvormigheid (het één schema met de wereld hebben) op. En voor wie scherp nadenkt, moet daarbij wel wederom de kwestie der gemeene-gratie in het gezichtsveld komen. Temeer, waar het slechts een ongeoorloofde reconstructie van de werkelijke historie der onder ons geleverde gemeene-gratie-vertogen is, als iemand, door een enkele kerkbode daarin gevolgd, heusch tracht te ontkennen, dat er van twee terreinen van genade herhaaldelijk gesproken is, of, als hij ons wil vertellen, dat de leer der gemeene-gratie alleen maar bedoeld is als vaststelling van niet meer dan een zonde-weerhoudende kracht van tempering, en niet als een eigen „vruchten” afwerpend vermogen. Zulke krampachtige verwringing van den historischen loop der dingen is een bewijs, dat men wel veelszins heeft moeten wijken voor de op de concrete gemeene-gratie-theorieën ingebrachte critiek, doch dit retireeren zichzelf niet toegeven wil.

Allerlei aan de bestaande gemeene-gratie-theorieën vastgeknoopte ideologieën hebben zich dan ook in Amerika opgeworpen ter verdediging van allerlei samenwerking met ongeloovigen in „neutrale” verenigingen, ook zulke, waar beginselvragen in het spel waren in eersten aanleg. Ook vandaag, 15-jaar

na Kalam
zwaar te
vereenigin
tegen h
iemand o
Jebel zijn
thuis laat.
Een en
de beweri
heid mede
dat de ju
iemand b
al te gau
t problee

De H

Zoo stel
ten opzic
dingen, i
Gods, het
schepping
natuurlijk
men vers
ticularisti
ding door
organisch
lichaam
laatste do
felt, dat C
om hen a
ons gesla
lichaam
door God
deze geda
der scheps
eene oors
in den tij
hij het al
een wezen
dat zonde
dat God
realiseere
stultend
God ook
goddelooz
mensch p
satan. En
schepping
gerechtig
werd, en
zondigen
Heel de
interim.
redt de
een lijn v
spronkelij
ken echte
den kring
dan onder
verworpe
geheel de
met elka
ook van
Zijn toorn
uitgaat, m
der schep
het gehee
Zoo ver
in haar
geloof ze
niet geloe
is der ge
Gods en
creature
alle volhe
gen gesch
zelven he
in den i
gaderen
verbond
met de w
bond der
den vloek
tus in ve
Noach w
Gods. He
spannend
afgeteeke
eene wer
king van
de opges
en dat N
Er waren
die het or
en linker
Men zo
staan, da
mijndende
wereld zi
Athene n
gemeene
goddelooz
staan wi
geslacht
ook niet
gemeen.
krachten
met en
van huis
niet de
als zooda
wel is he
met alle
het nieu
tegenover
opkomt.
wereld d

et beginsel van
uerido, onlangs
id".

oet dit achteraf
staaf als hier-
een; men rede-
en. „Wij willen
n zekere spora-
el mogelijk na-
tspruiten... Zoo
de tooneelkunst
in betrekking
ensch als beeld-
szins zoo maar
an van Grieken-
ingen o.j. eene
het dwangjuk
kunstenaars...
het gebied van
en ons de ijdele
tingen van het
en... hoort men
ten' Plato... En
n kunst ver-
de heidensche
mag o.j. niet...
e doen gevoelen
elijke activiteit
lijven. We be-
e antithese

ot. Het bewijst,
arden wel wat
nteele klachten
stellen kwesties
hün geschriften
yper's gemeene-
in 't leven van
id gelegd wordt,
moeten erken-
in ieder geval
r dan één even-
le later met de
eders te danken,
en ondernomen
fansen ettelijke
rdeeld, waarin
hriftcritiek ver-
meene genade,
avaardt", aldus
a — Janssen —
dat David bij
an een tem-
3.) Als Janssen
een deel aan
dedigt hij deze
rratie. (81.) De
heids tusschen
eerde theologie,
in zijn Schrift
verkt natuurlijk

bezwaren tegen
Amerika zich
beweringen, die
erland feitelijk
nadruk, omdat
r. Ref. zijde ds
men zijn schou-
k om zijn theo-
van 1924, beter
lat dr Janssen
Ref. Church en
ie al de enorm-
leze hoogleeraar
eene gratie
rstuk" nog wel
tje voorzichtig-
Feit is, dat de
e danken heeft
in het heden;
naken van ook

ook in de volle
leven van nu
eldgelijkvormig-
hebben) op. En
j wel wederom
het gezichtsveld
i ongeoorloofde
der onder ons
is iemand, door
eusch tracht te
en van genade
is wil vertellen,
maar bedoeld
n zonde - weer-
g, en niet als
ermogen. Zulke
historischen loop
veelszins heeft
gemeene-gratie-
retireeren zich
gratie-theorieën
h dan ook in
allerlei samen-
verenigingen,
in het spel
undaag, 15 jaar

na Kalamazoo, heeft men in Chr. Ref. kringen ginds
zwaar te kampen met de „unions", algemeene vak-
verenigingen, die de chr. sociale actie maar
tegenhouden. In „The Standard Bearer" schreef
iemand over ontmoetingen van Kain en Abel zóó, dat
Abel zijn bloedend lam, en Kain zijn knuppel daarbij
thuis laat.

Een en ander moge illustreeren wat bedoeld is met
de bewering, dat het probleem der wereldgelijkvormig-
heid méde aanleiding werd tot den strijd. Ik denk niet,
dat de juistheid van die historische opmerking door
iemand betwist worden zal. Misschien is ze wel wat
al te gauw in 't vergeetboek geraakt. Te gauw; want
't probleem is nog urgent.

K. S.

De Hereeniging Der Christelijke Gereformeerde En Protestantsche Gereformeerde Kerken.

V.

Zoo stellen wij ons voor de houding en werking Gods
ten opzichte van het organisch geheel der tijdelijke
dingen, in verband met den raad en het welbehagen
Gods, het verbond Zijner vriendschap, zonde en genade,
schepping en herschepping, Adam en Christus, het
natuurlijke en het geestelijke. Wij hebben dus, dit zal
men verstaan, inderdaad geen individualistische, par-
ticularistische opvatting van het groote werk der red-
ding door de genade Gods. Noch ook betrekken wij de
organische beschouwing alleen op de Kerk als het
lichaam van Christus, als de nieuwe menscheid. Dit
laatste doet wel Dr. Kuyper. Hij heeft wel oog voor het
feit, dat God geen aantal individuen heeft uitverkoren,
om hen als de afgebroken takken van den boom van
ons geslacht te redden, maar dat het organisme, als
lichaam van Christus, als de eigenlijke menscheid
door God wordt gered en verheerlijkt. Maar hij past
deze gedachte verder niet toe op het organisch geheel
der scheppingen. Daardoor komt het, dat hij spreekt van
eene oorspronkelijke scheppingsgedachte, die door God
in den tijd wordt gerealiseerd. Daardoor komt het, dat
hij het altijd voorstelt, alsof er door satan een breuke,
een wezenlijke breuke werd geslagen in Gods werk, en
dat zonde en dood ook werkelijk zonden verhinderen,
dat God Zijn oorspronkelijke scheppingsgedachte zou
realiseeren, ware het niet, dat de gemeene gratie hier
stuitend tusschenbeide ware getreden. Hiertoe laat hij
God ook een verbond der vriendschap sluiten met de
goddelooze wereld buiten Christus, opdat de zondige
mensch partij zou kunnen zijn aan de zijde Gods tegen
satan. En zoo laat hij den mensch een betrekkelijk goed
scheppingsleven leven, uit het beginsel van een zekere
gerechtigheid, die hem door de gemeene gratie gelaten
werd, en heeft hij ruimte voor de voorstelling van den
zondigen mensch, die bij de gratie Gods cultuur beoefent.
Heel de geschiedenis wordt daardoor eigenlijk een
interim. God voert den raad Zijner verkiezing uit, en
redt de nieuwe menscheid; maar daarnaast loopt er
een lijn van gemeene gratie, waarlangs God Zijne oor-
spronkelijke scheppingsgedachte realiseert. Wij betrek-
ken echter alle scheppingen in onderling verband binnen
den kring van de organische beschouwing, en maken
dan onderscheid tusschen den verkoren kern en den
verworpen bolster. En wij houden staande, dat er op het
geheel der geschapene dingen in organisch verband
met elkander, eene werking van Gods genade, maar
ook van Zijn afkeer, van Zijne gunst, maar ook van
Zijn toorn, van verkiezing, maar ook van verwerping
uitgaat, naar den raad Zijns willens en naar den aard
der scheppingen, een iegelijk op zijne eigene plaats in
het geheel.

Zoo verstaan wij het, dat God de wereld liefheeft,
in haar verkoren kern, opdat immers een iegelijk die
geloof zalig worde, maar de toorn Gods blijft op wie
niet gelooft. Zoo verstaan wij, dat Christus het Hoofd
is der gemeente, maar ook het Begin der schepping
Gods en daarom ook het einde, de Eerstgeborene aller
creature en de Eerstgeborene uit de dooden, in Wien
alle volheid wonen zou, en door en tot Wien alle din-
gen geschapen zijn. Zoo verstaan wij, dat God bij Zich-
zelven heeft voorgenomen om alle dingen, beide die
in den hemel en die op de aarde zijn, tot één te ver-
gaderen in Christus. Zoo kunnen wij ook verstaan het
verbond met Noach, dat zeker geen apart verbond is
met de wereld buiten Christus, maar Gods eeuwig ver-
bond der vriendschap, geopenbaard aan de pas door
den vloed geredde kerk, met de verkoren kern in Chris-
tus in verband met het geheel der geschapene dingen.
Noach werd erigenaam der wereld door de genade
Gods. Het teeken daarvan hebben we in den alles om-
spannenden, door het zonnelicht op de donkere wolken
afgeteekenden regenboog. Zoo verstaan wij ook, dat er
eene werking van Gods genade uitging door de predi-
king van Jona op Ninevé, beeld van de wereld, waarin
de opgestane Christus straks Zijne triumpfen zal vieren,
en dat Ninevé zich op de prediking van Jona bekeerde.
Er waren daar immers ook duizenden van kinderen,
die het onderscheid niet kenden tusschen hunne rechter-
en linkerhand, en bovendien „veel vee"!

Men zal in het licht van het voorgaande ook ver-
staan, dat wij niets gemeen hebben met de wereld-
mijdende anabaptisten. Wel willen wij niet van de
wereld zijn. Synthese kennen we nergens. Wij huwen
Athene niet aan Jeruzalem. Wij beoefenen in naam der
gemeene gratie geen cultuur in samenwerking met de
goddelooze wereld. Wij willen de antithese. Wel ver-
staan wij de natuurlijke saamhoorigheid van heel ons
geslacht in verband met alle dingen. Wij willen dan
ook niet uit de wereld gaan. Alle dingen hebben we
gemeen. Met dezelfde middelen, gaven, talenten en
krachten als de „wereld" werken wij. We hebben te doen
met en gebruik te maken van dezelfde instellingen,
van huisgezin, maatschappij, staat en kerk. Ook kan het
niet de roeping van den Christen zijn om de wereld
als zoodanig te verbeteren, iets, dat onmogelijk is. Maar
wel is het zijne roeping om heel zijn leven, in verband
met alle dingen en door alle mogelijke middelen, uit
het nieuwe levensbeginzel der wedergeboorte te leven,
tegenover het leven, dat uit het beginsel der zonde
opkomt. En wel is het tevens zijne roeping om in deze
wereld de zaak van Christus, de zake van den Zoon

Gods in woord en wandel te vertegenwoordigen. Aan
dat doel onderwerpt hij zooveel mogelijk alle dingen,
en tot het realiseeren van dat doel gebruikt hij alle
middelen en instellingen, die hem ten dienste staan.
Wij willen in de wereld, maar niet van de wereld zijn.
Wij willen het Christelijk huisgezin, de Christelijke
maatschappij, de Christelijke overheid en staat, Chris-
telijke scholen, Christelijke wetenschap en Christelijke
cultuur in het algemeen. Het ligt in den aard der zaak,
dat de realiseering van deze dingen in concreto niet
altijd en overal gelukken kan. De wereld is machtig en
ontneemt ons dikwijls onze middelen en positie. Het
mag in een klein land als Nederland met een betrekke-
lijk sterk Christelijke bevolking b.v. tot op zekere hoogte
mogelijk zijn, om Christelijke politiek te beoefenen en
van een Christelijke overheid te spreken, in ons land
is dit schier ondenkbaar. Sommige perioden in de ge-
schiedenis zijn daartoe meer bevorderlijk en gunstig
dan andere. God geeft soms aan Zijn volk de macht en
de middelen om inderdaad de overhand te hebben in
verschillende fasen van het leven. Soms ook wordt
hun schier alles ontnomen. Doch hetzij we macht hebben
of niet, nooit mogen we van de wereld worden en ons
bij die wereld aansluiten. Doen we dat toch om in de
praktijk macht uit te oefenen, dan zijn we verloren.
Altijd hebben we de zaak van Christus voor te staan,
al is het ook alleen door de getuigenis van het Woord.
En moeten we dan daarbij lijden, we zullen ons het
Woord der Schrift herinneren, dat het ons uit genade ge-
geven is, in de zaak van Christus, niet alleen in Hem
te gelooven, maar ook met Hem te lijden! En de over-
winning is dan altijd de onze. En wij hebben daarom
goeden moed, wetende, dat Christus de wereld heeft
overwonnen!

Het zal den broeders thans zeker niet moeilijk zijn
om te verstaan, dat het ons onmogelijk was om onze
naam te zetten onder de drie punten, of ook om te be-
loven, dat wij in het privaot of in het publiek nooit
iets zouden leeren, dat met die punten in conflict kwam.
Zulk eene belofte zou ons voor altijd den mond snoeren
en onze pen opdrogen. Ofschoon het immers onze over-
tuiging is, dat de synode van 1924 wel de boomen der
drie punten, maar niet het bosch der gemeene gratie
zag, toch lijdt het geen twijfel, dat zij in die punten
feitelijk heel de gemeene-gratie-beschouwing van Dr.
Kuyper aanvaardde. Doch wij willen ook nog onze
bezwaren uitspreken tegen die drie punten in het bij-
zonder.

Het eerste punt spreekt van eene gunstige gezind-
heid in God jegens alle scheppingen. We hebben het
meer dan eens gezegd, dat indien het mogelijk ware
om deze uitspraak op zichzelf te nemen, wij geen be-
zwaar zouden hebben tegen de voorstelling daarin ver-
vat. Wij hebben juist altijd op den voorgrond geplaatst,
dat Gods genade zich niet individualistisch richt op
enkele uitverkorenen, maar op alle scheppingen in orga-
nisch verband. Doch zoo staat de zaak niet. Deze ver-
klaring mag aan de uitspraak van het eerste punt niet
worden gegeven. De tegenstelling in het eerste punt is
niet „uitverkorenen alleen of alle scheppingen", maar
„verkorenen alleen of ook verworpenen". De leer van
het eerste punt is, dat er eene gunstige gezindheid in
God is jegens alle menschen, waaronder ook de ver-
worpenen begrepen zijn. Behalve de zaligmakende ge-
nade Gods, die Hij alleen aan de uitverkorenen bewijst
is er ook een niet-zaligmakende genade Gods, beide als
gezindheid in God en als eene op het schepel uitgaande
werking Gods, waarin ook de verworpenen deelen. Dat
dit wel degelijk de strekking is van het eerste punt,
blijkt duidelijk uit de discussie, die aan de aanvaarding
van dit punt op de synode voorafging. Hierover liep
immers het geding. Dit blijkt ook uit de teksten, die
de synode aanhaalde om de leer van het eerste punt
te staven. En dit blijkt vooral uit het bewijs, dat aan-
gehaald werd uit de belijdenis, en dat betrekking heeft
op de verkondiging des evangelies. Bovendien blijkt dit
wel uit de discussie, die later over die drie punten werd
gevoerd. Maar hierover is ook onder ons geen verschil.
Wij kunnen deze gunstige gezindheid Gods en genade-
werking jegens en op verworpenen goddeloos niet aan-
vaarden. Daartegenover houden wij staande, dat Gods
genade zich richt op het organisch geheel der scheppingen
in onderling verband, en in verband met de uitverkore-
nen in Christus, als de verkoren kern. En wij spreken
uit, dat er tevens eene werking van Gods toorn en
verlofheidheid uitgaat op den verworpen bolster.

Maar het eerste punt spreekt nog meer uit. Immers
betrok de synode van Kalamazoo deze gunstige gezind-
heid in God en deze werking der genade, die op alle
menschen uitgaat, ook op de prediking des evangelies.
Zij deed dit nolens volens, naar onze bescheiden
meening. Immers zocht zij naar bewijs voor de alge-
meene genade in de Gereformeerde Belijdenisschriften,
met name in de Canones. Nu spreken die belijdenis-
schriften uiteraard niet van de gemeene gratie in den
Kuyperiaanschen zin des woords. De synode van Dor-
drecht hield zich bezig met de kwestie der zaligheid.
Eene genade, die niet zalig maakt, lag geheel buiten
den kring hunner beschouwing en overwegingen. De
éene plaats, waar de term „gemeene genade", in den
zin van natuurlijk licht en dus als niet-zaligmakend
voorkomt, legt hem op de lippen der Remonstranten.
Het lag dus in den aard der zaak, dat de synode, zo-
kende naar bewijs voor de gemeene gratie in de belij-
denisschriften, wel moest aanlanden bij de algemeene
verkondiging des evangelies, waarvan die belijdenis-
schriften wel spreken, maar de genade waarvan zij
juist particulier maken. Zoo kwam het, dat in het eerste
punt de stelling werd aanvaard, dat God in de prediking
des evangelies genadig is, d.w.z., dat Hij in die predi-
king gemotiveerd wordt door eene gunstige gezindheid,
niet alleen jegens de uitverkorenen, maar jegens alle
menschen. Duidelijker nog dan door de synode van 1924
werd dit door die van 1926 te Englewood uitgesproken.
In haar antwoord aan den kerkeraad van Middelburg,
Iowa, die tegen de uitspraken van 1924 protest had
ingediend, spreekt de synode van een „goedheid of
genade Gods in het doen uitgaan van een welgemeend
aanbod des heils aan allen tot wie de prediking des
Evangelies komt", alsmede van een „zekere genade,
(Zie vervolg op blz. 284.)

Sta op en wandel.....

Petrus en Johannes gingen op naar den tempel,
zooals wij naar de kerk gaan. Dat zijn van die
oogenblikken, waarin de mensch niet gaarne af-
geleid wil worden door onprettige dingen. Wij
zien er netjes uit, naar het Sankey-lied: om naar
Gods Huis te gaan, trekken allen 't feestkleed aan.
Ik had een echt paar opgewekt ter kerk te gaan en
zij hadden daar ja op geantwoord. De vrouw zou
de morgenbeurt bijwonen, de man zou des avonds
den dienst bezoeken. De vrouw ging, de man
wachtte met koffie haar terugkeer af. Zij bracht
een gunstig bericht uit het vreemde land, aan het
eind van haar verslag zei man-lief: en nu ga ik
vanmiddag. Daar komt niks van in! antwoordde
de vrouw, ik heb die menschen eens aangekeken,
maar daar is niemand bij met een pet op of een
gestopte broek aan. Daarom zal ik alleen gaan en
ij moet wachten tot je een pak van de Steun hebt.

Petrus en Johannes die opgingen naar den tem-
pel, zagen een man met een pet en een gestopte
broek. Daar zorgde hij trouwens voor, dat zij
hem zagen, want hij riep met luide stem: Vrome
mannen, eerwaarde heeren, hier ligt op zijn ma-
trasse de man met de pet en de gestopte broek,
geef hem alstublieft wat! Desondanks zagen lang
niet allen dien man, daar zij in vrome gepeinen
verzonken waren. Doch Petrus zag hem. En ziet,
Petrus, die pas den Heiligen Geest ontvangen had,
bepaalde zijn aandacht bij een paar kreupelen
benen! Zoo ziende had de Heilige Geest hem ge-
maakt. Hij zag de mannen met de pet op, met de
gestopte broek aan. Nu kon hij er niet meer langs
kijken, hij zag ze zelfs op Sabbathmorgen, hij zag
ze vlak bij de tempelpoort. Zooals de Heiland geen
aparte zondags-oogen, geen speciale kerk-oogen
had, maar ook op den sabbath de ellende zag en
niet langs de ellende kon passeeren, zoo had de
Heilige Geest van Jezus nu ook den apostel ge-
maakt. Hij vond het gewoon, dat kreupelen bede-
laars op Zondagmorgen bij de kerkdeur zaten en
hem aanspraken. Daar was hij immers apostel van
Jezus Christus voor? Apostel van Jezus Christus
was immers niet de chique voorganger te zijn van
een zeer fatsoenlijke gemeente, maar dat beteekende
het apostolaat van het leven te dragen.

Petrus durfde dit geval aan. Wij weten, dat
bedelarij maar niet slechts een sociaal probleem is,
maar ook een ethisch, een psychologisch, een cri-
minalistisch probleem! Zulke menschen te behan-
delen is wel het moeilijkste waarvoor de praktijk
ons kan zetten. Die kreupelen beenen van dezen
man aan de Schoone Poort gingen waarschijnlijk
wel gepaard met hinkende gedachten, slinksche
streken, een lammen wil. Het zal wel een gecompliceerd
geval geweest zijn. Petrus heeft dezen
bedelaar geen krentenslof gegeven met de woorden:
smikkel dat maar lekker op, oude jongen, en
lees een traktaatje voor dessert! Hij heeft ook niet
met vriendelijkheid, overvloeiende voor zulke ob-
jecten, getroost: ik zal wel voor je loopen! Neen,
kort en ferm klonk zijn evangelieboodschap: Sta
op en wandel!

In die woorden: Sta op en wandel! is als het
ware het program der evangeliebediening en van
het levensapostolaat geschreven. Dat is het pro-
gram voor de opvoeding: niet de kinderen be-
dillen, maar opvoeden tot menschen Gods. Dat is
de taak van dokter en dominee, van onderwijzer
en leeraar. Doch inzonderheid ligt hierin het
programma voor de Heilige Bediening uitgedrukt.
De ligging der gemeente te kennen, kan zijn nut
afwerpen. Maar die kennis zal toch niet moeten
dienen om die-op-zijn-zij en gene-op-zijn-rug een
lepel pap in den mond te steken. De prediking
zal moeten luiden: In den Naam van Jezus Chris-
tus den Nazarener, sta op en wandel! En als de
prediking dat niet is, wel, dan is zij een belache-
lijke tijdsverspilling en een schandelijk verraad
aan de waarachtige roeping van den evangelie-
dienaar. Het zal moeten zijn: mooie preekten heb
ik niet, maar wat ik heb, dat geef ik u...

Hierin ligt ook het werk der evangelisatie ge-
typeerd. Wij hebben teveel huiszittende armen, te
veel liggende patiënten. Ook tot de mannen met de
pet en de gestopte broek moet de boodschap ge-
bracht worden: Sta op en wandel! Dat is angstig,
dat is benauwend! Als die kreupelen loopen gaan,
staan wij om een hoekje en wij houden ons hart
vast. Dit is zeker, door onze eigen kracht en god-
zaligheid zullen wij geen kreupelen doen wande-
len, ook niet door onze kunde en tact. Maar de
Vorst des Levens zal hen deze volmaakte gezond-
heid geven door het geloof in Zijn Naam. Ach,
dat wij wat minder op onze eigen kracht en god-
zaligheid betrouwen, den Vorst des Levens met
een kinderlijk geloof aanhingen. Dan zou nog
menig kreupelen wandelen en springen en God
loven.

N. B.

goedheid of gunstige gezindheid Gods", die "tot openbaring komt jegens een kring van menschen, die breeder is dan de groep van uitverkorenen, en dat dit onder meer ook duidelijk blijkt uit het feit, dat God welmeenend roept elk een tot wien de lieflijke uitnodiging des Evangelies komt". Acta Synodi, 1926, p. 116. Wij meenen, dat deze voorstelling niet in overeenstemming is met de Heilige Schrift, noch met de Gereformeerde belijdenisschriften. En daartegenover houden wij staande, dat de prediking des evangelies genade is alleen voor de uitverkorenen, terwijl het tevens een reuke des doods ten doode is voor de verworpenen. Dat de verkondiging des evangelies algemeen is, verstaan wij zeer wel. Maar wij gelooven, dat de inhoud van de prediking altijd particulier is, dat ze de zaligheid belooft alleen aan degenen, die gelooven, dat is aan de uitverkorenen, en dat het nimmer gezegd kan worden, dat ze een blijk is van genade aan allen, die het evangelie hooren. De synode is naar onze innigste overtuiging door deze uitspraak overgestapt in het kamp der Remonstranten.

H. HOEKSEMA.

"Afmattingsmanoeuvres".

Het titelwoord is ontleend aan „Credo”, welk blad daarin een door ds A. M. Boeljinga in „Haar. Kerkbl.” gebezigt woord („afmattingspogingen”) verscherpt. Beide termen zijn gebezigt in verband met het feit, dat wederom stemmen opgaan vóór de praktische erkenning van het promotierecht der Theologische Hoogeschool, en vóór de plaatsing daarvan op het agendum der e.k. synode. De Boeljinga zou weliswaar „om praktische redenen graag zien, dat Kampen promotie-recht kreeg”, maar vraagt thans: is er al niet genoeg onrust? En prof. Hepp neemt ds Boeljinga's artikel over. Deze hoogleeraar, die „terwijl de Synode van Amsterdam” een commissie „heeft benoemd, die tot uiteindelijke taak” heeft inzake bepaalde meningsverschillen... „te adviseeren”, maar die „geen geduld toonde dit rapport af te wachten”, en dus maar met brochures voor het forum kwam, toont zich thans zeer verwonderd, dat men, „terwijl de Synode van Amsterdam Deputaten benoemde, die” adviseeren moeten „over de omstandigheden voor een eventueel promotierecht”, thans „van verschillende zijden geen geduld toont dit rapport af te wachten”. Prof. Hepp „herinnert” zich „niet, of iets dergelijks vroeger ooit is voorgekomen”. Hij steekt ter opscherping der herinnering de hand in eigen boezem. En hij bedenke daarbij, dat een commissielid minder vrij is dan een classis. Tevens moge hij in dit verband denken aan prof. Grosheide. Hoewel de synode van 1936 „met belangstelling kennis genomen had van de uitspraak van de hoogleeraren der Theol. School inzake de wenschelijkheid van de benoeming van een zesden hoogleeraar”, doch, „niet in het bezit gesteld van een uiteenzetting van de gronden voor de bovengenoemde wenschelijkheid, zooals die ook door het curatorium (in zijn meerderheid) is uitgesproken”, het curatorium opdroeg „deze uiteenzetting met nadere voorstellen bij de eerstvolgende synode in te dienen”, heeft toch prof. Grosheide, om in de taal van prof. Hepp te spreken, „geen geduld getoond, dit rapport af te wachten”. Hij heeft nog vóór 1939 zijn oordeel uitgesproken over de zaak, en geconstateerd, dat er gemis aan concreetheid was. Prof. Greijdanus („Ref.” 6 Jan. '39) heeft daartegenover terecht geconstateerd, dat de Heeren van de Vrije Universiteit altijd „fluks in het geweer komen”, „als het gaat over de belangen van de Theol. School en de bevordering daarvan, b.v. inzake doctoraat en zesde professoraat”. En, eerlijk gezegd, het gaat ons vervelen. Men spant den boog soms al te strak. Hoewel ik nog veel liever heb, dat de professoren der V.U. het maar ronduit zeggen, dat ze tegenwerken, dan dat ze officieel zwijgen, om dan ons later te doen lezen in de Correspondentiebladen der V.U., dat de synode niets anders deed dan wat Curatoren adviseerden. Een uiting evenwel als van prof. Grosheide heeft althans de verdienste, te bewijzen, dat over de aangelegenheden der Theol. School gepraat wordt met buitenstaanders. Hoe zou anders prof. Grosheide nu al, in 1938, kunnen schrijven over een zaak, waarover in 1939 een nog niet eens geschreven rapport moet worden ingediend? Prof. Grosheide zal dit jaar refereeren op den Theol. Schooldag. Ik betwijfel, of de V.U.-dag iemand als spreker zou ontvangen, die nog kort geleden zich zó voortdijg en op zulke losse informatie had beroemd met de interne aangelegenheden der V.U., en die hetgeen de faculteit begeerde, plus de meerderheid van het Curatorium, had tegengewerkt in de pers, vóórdat zelfs een rapport ter zake opgesteld was. En het is beter, dit maar eens ronduit te zeggen, dan het te smoren in het hart.

Overigens kan ik het met ds Boeljinga, en nog veel minder met prof. Hepp niet eens zijn. Zeker, er is al onrust genoeg. Maar waarom moet Kampen wachten totdat er rust is? Den eenen keer is er dit, den anderen keer wat anders. De actie voor de V.U. wacht óók niet op het weerkeren van de rust. Onrust zal er altijd wel zijn, en men kan, als deze eerst weg moet, voordat Kampen een beurt krijgt, de Kamper aangelegenheden altijd wel weer uitstellen. Er kan zelfs, staande een synode, zoo maar pardoos onrust komen. Ik herinner aan 1936: geen enkel voorstel uit de kerken, geen enkele klacht, en toch maar ineens een zeer gerucht makende cause célèbre, na ruggespraak met prof. Hepp. (Zie „Ref.” 22 Jan. '37, bl. 132.)

En wat heeft men misdaan? Blijkt art. 141, Acta '36 moet te Sneek toch gerapporteerd worden ten aanzien van de vraag, of er door onderling overleg een regeling of schikking kan worden gevonden. Eén van beide: het antwoord zal bevestigend of ontkennend zijn. Is het bevestigend, dan komt de zaak vanzelf aan de orde. Is het ontkennend, dan ligt de weg voor nadere be-

spreking dadelijk open. De zig-zag-lijn in de onderscheiden besluiten van generale synodes in deze materie noodigt haast vanzelf daartoe uit. Gevaar voor partij-schappen? Misschien is het juist andersom: 't zou wel eens kunnen blijken, dat personen, die in kwestie A één lijn trekken, in kwestie B het niet doen. Dat zegt op zichzelf heel weinig, wijl het slechts op de argumenten aankomt. Maar het voordeel is, dat althans niet in alles de clubgeest blijkt te overheerschen.

Derhalve: wij verheugen ons over elke poging, om door toetsing van argumenten elkaar op weg te helpen in het verkrijgen van vrede door waarheid en recht. Uitstellen? Maar zou het niet veeleer schoon zijn, als in dezen allen, die in de kwestie van zesden hoogleeraar of promotierecht betrokken zijn, nog ten volle kunnen meespreken, dus ook prof. Greijdanus? De historie heeft bewezen, dat diens adviezen de overweging waard zijn, al duurde het wel eens wat lang, eer dit in de praktijk erkend werd (kwestie afschaffing lectoraat, b.v.). Wie zou nu werkelijk willen, dat prof. Greijdanus, die reeds den leeftijd nadert, waarop hoogleeraren aftreden, van de besprekingen straks zou worden uitgesloten? De groote reverentie, die ook prof. Hepp ongetwijfeld hebben zal voor dezen strijder, die steeds bereid bleek zijn argumenten op schrift te stellen, en dus aan controle zich te onderwerpen, pleit er voor, om nu de zaak toch op het agendum komt, haast te maken, opdat zoo veel mogelijk licht verspreid worde door aller controleerbare argumentatie.

Ik eindig met enkele opmerkingen van ds S. J. Popma in „Amersf. Kerkbl.”:

Niemand kan natuurlijk voorspellen hoe 't op de komende Synode gaan zal; maar dat het promotierecht vroeger of later aan de Theol. Hoogeschool verleend zal worden, lijkt mij vast te staan.

Het candidaatsexamen aan de Theol. Hoogeschool is een wetenschappelijk examen. De Kerken willen hebben wetenschappelijk gevormde predikanten.

Op 't moment, dat die beslissing viel, is m.i. de beslissing genomen ten opzichte van het promotierecht. 't Is niet wel in te zien, waarom een inrichting van Hooger onderwijs wel een wetenschappelijke graad van candidaat in de theologie zou mogen verliezen en niet die van doctor in de theologie.

Hiermee is de kwestie van het promotierecht er een geworden van praktijk. De beginsel-beslissing ligt er. Nu kunnen de Kerken zelf beslissen of ze het moment gekomen achten het promotierecht ook te verliezen. Daarbij speelt de praktijk een rol.

Ik kan me indenken, dat in een tijd van predikanten-nood de Kerken meenen met een opleiding tot het candidaatsexamen te kunnen volstaan. De praktijk roept immers om werkers, die voldoende wetenschappelijk onderlegd zijn, maar verlenging van de studie zou schade voor de Kerken betekenen.

Die omstandigheden kunnen er zijn. Die omstandigheden zijn er op dit oogenblik zeker niet.

Dan kan een grooter aantal doctoren in de theologie alleen maar voordeel voor de Kerken zijn.

We mogen niet vergeten, dat voortgaande bouw van de Geref. theologie ons hoe langer hoe meer brengen moet in detailkwesties, die 't best door doctorandi onder leiding van hun professoren kunnen worden uitgezocht.

Even later:

Er is geen sprake van, dat we in voor- en tegenstanders menschen mogen zien met een bepaalde hobby, of menschen, die hun zin door willen drijven.

Maar dan is er nu toch 't oogenblik om dat te bewijzen. Er zijn al moeilijkheden genoeg. Hier is nu een kwestie, waarin we kunnen toonen, dat we geen tegenstellingen zoeken.

Wanneer nu de tegenstanders over hun bezwaar heenstappen, niet met 't gebaar dat demonstratie zou zijn van toegeeflijkheid-vanuit-de-hoogte, maar omdat men vóór alle dingen mee wil werken tot een atmosfeer van vertrouwen, waarin andere en belangrijke kwesties, eerst vruchtbaar besproken kunnen worden, zou dat in het belang zijn van heel ons kerkelijk leven.

Tot zoover ds Popma, dien we met instemming citeeren.

Eveneens willen we uit de oude doos hier een kleine herinnering geven. De Heer Jac. v. Oversteeg, bekend werker voor de V.U., schreef een brochure „Samenwerking” (open brief). Hij zegt daarin:

Het bezwaar tegen zulk een promotie kan dus m.i. niet anders bestaan dan in den aard der school zelf. Bestond dat niet, dan zou ik niet weten, waarom men niet kon promoveeren, en zie ik zelfs niet in, waarom daartoe de Synode bevoegdheid moet geven (pag. 25).

Even later:

De School kan promoveeren zolang het niet verboden wordt. En de gepromoveerde kan zich doctor noemen, zonder dat iemand de macht heeft, het hem te beletten. De vraag is maar, welke waarde de School, die zulk een bevoegdheid verleent, de persoon die haar ontvangt, en de corporatie of personen, met wie de bevoegde in aanraking komt, er aan hechten.

Op 19 October 1892 promoveerde in de Literarische faculteit aan de Vrije Universiteit de heer F. F. G. Fischer en na hem nog tal van jonge mannen, hoewel de Literarische faculteit maar één hoogleeraar had, die doctor in de letteren was. Eerst na 1905 kreeg de Vrije Universiteit den „effectus civilis”, maar niemand heeft ooit bezwaar gemaakt tegen de promotiën vóór dien tijd.

Er kan dus nooit sprake zijn van eenig beletsel voor welke school ook, om de doctorshul uit te reiken, zoodra en zolang er menschen zijn, die bij zulk een school om zulk een bewijs van bekwaamheid vragen en zij naar het oordeel van de school op dien wetenschappelijke titel aanspraak kunnen maken (pag. 26).

Volkomen terecht zegt de heer v. O., dat de kerken niet hebben te promoveeren. Dat doet de school. De kerken hebben slechts gelegenheid te openen. Ook de vereniging voor Hooger Onderwijs promoveert niet. Dat doet haar school. De vereniging opent slechts de gelegenheid.

K. S.

Kerk-, dan wel Schildergeschiedenis?

Er zijn enkele bladen, die van wat ik in Amerika ondernam ter zake van mogelijke hernieuwde samensprekingen over de heersche geschillen aanvankelijk geen nota namen. Hetgeen ik ook maar het beste vond, in hun geval. Nauwelijks evenwel zien deze bladen blad, uit een hun sympathiek dan wel onsympathiek land een berichtje op te diepen, waaruit blijkt, dat het met de verbroederingspogingen niet dadelijk zoo'n vaart loopt — wat ik trouwens nooit heb verwacht, en ook nooit gesuggereerd — of dat wordt dadelijk den volke verkondigd.

Zulke bladen vestigen den indruk, meer Schilder-, dan kerkgeschiedenis te geven. En intusschen blijft de vraag nijpen, of het voor God verantwoord is, een verzoeningspoging tegen te werken, vooral, als ze nog heelemaal informeel is en niemand kerkelijk bindt.

K. S.

Dr P. L. Rutgers en Jhr Mr A. F. de Savornin Lohman over het oude, Gereformeerde, kerkrecht. (II.)

Beide geleerden zeggen, dat de vraag opgeworpen kan worden of de „Nederlandsche Hervormde Kerk” inderdaad een kerk is. Maar zij laten die vraag rusten, en schrijven: „Wij bepalen ons tot het recht der locale kerken, onverschillig welke hare gezindheid zij”, blz. 8.

Dan eerst teruggaande tot den toestand vóór de leervorming, zeggen zij: „Het is ontwijfelbaar, dat van den aanvang af de Christelijke kerk, ofschoon één in belijdenis, bestaan heeft uit verschillende kerken, die, hoezeer ook onderling verbonden, toch elk afzonderlijk een geheel zelfstandig bestaan leidden. Zij werden geconstitueerd door de apostelen en diegenen, die door hen en na hen daartoe onder medewerking der gemeente geroepen werden. Die gemeenten of kerken hadden haar eigen besturen en bezittingen”.

Even verder gaan zij dan voort: „Duizende feiten getuigen het”. Maar op een enkel getuigenis wijzen zij dan. In een daar aangehaald boek uit de oudheid „wordt medegedeeld, dat in vele testamenten of de Heere Jezus Christus, of een der aartsengelen, of der eerbiedwaardige martelaren tot erfgenaam worden ingesteld, en bepaald, dat, in zoodanig geval, als eigenaar in rechtskundigen zin niet de geheele, maar altijd eene of andere bepaalde, in de wet nader aangeduide kerk als erfgenaam moet beschouwd worden. Die verschillende kerken, zoodra zij als rechtspersonen erkend werden, konden dan ook tegen elkander procederen en met elkaar handelen. Hieromtrent kan moeilijk verschil van gevoelen bestaan”, verklaren zij, blz. 9/10.

Maar daarnaast staat ook eene tweede zaak evenzeer vast.

Er was niet alleen de zelfstandigheid van de plaatselijke kerken. „Even onbetwistbaar is het feit, dat die kerken, hoe zelfstandig ook, samen toch weer een geheel vormden, en wel door hare gemeenschappelijke belijdenis. Hare stichters toch stonden, in geestelijken zin, allen af van de apostelen, die de verkondigers waren van den Heere Jezus Christus en van de leer, waarin hun geloof zich uitsprak. Er was dus een geestelijke band tusschen al de kerken. Op zich zelf is dit voor het recht zonder belang, want enkel geestelijke gemeenschap brengt geene rechtsgevolgen te weeg”, blz. 10.

Laat ons dit laatste even goed vastleggen en iets ervan spatieeren. „Er was dus een geestelijke band tusschen al die kerken. Op zich zelf is dit voor het recht zonder belang, want enkel geestelijke gemeenschap brengt geene rechtsgevolgen te weeg”.

Maar toen kwamen de hiërarchie en de overheidsbemoefing, die deze geestelijke gemeenschap ook deden werken op rechtsgebied.

„Dat de gebondenheid of eenheid der zelfstandige kerken ten nauwste samenhang met Staatsbemoefing kan o.a. hieruit blijken, dat, zoodra de wereldlijke overheid haar machtigen steun onthield, schisma's mogelijk werden. Men denke b.v. aan het schisma, waarbij de Grieksche kerk ontstond. Zoodra de wereldlijke macht zich tegen de pauselijke oppermacht verklaarde, was de eenheid verbroken. Maar geenszins hielden daarom de locale kerken op te bestaan. Integendeel bleef alles op den ouden voet. De eigendommen veranderden niet van bezitter. Niets werd gewijzigd, dan het toezicht. En ditzelfde zien wij bij de Reformatie in de 16e eeuw gebeuren”, blz. 12.

Aan den voet der pagina schrijven zij dan in eene noot tegen Dr H. G. Kleyn: „Ook wij vermelden uitdrukkelijk, dat de deelen onafscheidelijke deelen waren van het geheel, niet evenwel van de Roomsche, maar van de Christelijke of Katholieke kerk. Voor de rechtsbeslissing is dit feit hoofdzakelijk, dat de locale kerken niet in eigendom behoorden aan de Algemeene kerk, zelfs niet aan een Bisschoppelijke kerk, maar aan de locale kerk, en dat de Bisschoppen wel toezicht, geen eigendomsrecht hadden. Alzoo kon de rechter aan de kerk haar eigendomsrecht niet onttrekken, ook al wees zij in geestelijken zin van haar plicht af, dus ook als zij zich afscheidde van andere kerken, tenzij hij of de geestelijkheid, met den Paus aan het hoofd, als hoogsten rechter beschouwde, of wel de bevoegde ketterij van de locale kerk aan de kerke-

lijke belien waarvan hij Zij komen na de Hervorming in elk dorp de oude, dwaling hie bestaande, de bezit van de goederen, te en alleenlijk d.i. haren aan priesters werd verworlde hiërarch om kerkelijk loofsovertuig gemeente o waar de Ger gelden, werd meente of Gods, was i Geen priester lijken. Maar wel hogere clas Evenmin, Maar gehoe ben de mee dingen uitge in eene De César Se staande „niet (gelijk er u volgen b vorming op hare goeder onverschillig welke m of in eenig anders dan gedurende d en in het o de Roomsche

De Kleine

1. Welke in den dood

Dat God vergeven he leven, waari

2. Waar

Dit getuig Woerd en d heid aan Go

3. Wat lo

Ten eerste op welke w dankbaarhe dig zijn.

4. Waar

Uit de Go gevat is.

5. Waar

Uit het E geloof, en t

6. Waar

die wij God. In de Ti Gods.

7. Wat is

Christus Matth. 22: „Gij zult

uw hart, me Dit is het e gelijk is: C Aan deze tw feten.” Bov

„Vervloekt geschreven

8. Kunt

Allermine geslacht in en zoodanig den volbre schap, door genade God des toorns Geest verni zondigen te

9. Wat is

Zonde is (alle) neigf strid komt wij Gods toe

10. Hoe

Door God minnetwil en gehoort strengste g en mij het e

1) De off leidt aldus: Catechesis complectens Scripta A num ex au

„dat de kerken de school. De openen. Ook de noveert niet. Dat pent slechts de

K. S.

ik in Amerika nieuwde samen- len aanvankelijk het beste vond, en deze bladen el onsympathiek it blijkt, dat het lelijk zoo'n vaart erwacht, en ook delijk den volke

meer Schilder- ischen blijft de oord is, een ver- rak, als ze nog kelijk bindt.

K. S.

avornin Lohman t. (II.)

aag opgeworpen ervormde Kerk" lie vraag rusten, recht der locale heid zij", blz. 8. nd vóór de leer- ar, dat van den oon één-in be- de kerken, die, elk afzonderlijk Zij werden ge- genen, die door ag der gemeente en hadden haar

zende feiten ge- nis wijzen zij oudheid „wordt de Heere Jezus eerbiedwaardige eld, en bepaald, rechtskundigen ndere bepaalde, rigenaam moet kerken, zoodra onden dan ook t elkaar hande- van gevoelen

ede zaak even-

van de plaatse- et feit, dat die weer een geheel ppelijke belijde- teestelijken zin, ondigers waren de leer, waarin een geestelijke zelf is dit voor geestelijke ge- te weeg", blz. 10.

leggen en iets geestelijke . Op zich zelf , want enkel engt geene

de overheids- hap ook deden

er zelfstandige Staatsbemoeiing de wereldlijke ield, schisma's schisma, waar- de wereldlijke cht verklaarde, nziens hielden an. Integendeel ndommen ver- gewijzigd, dan Reformatie in

ij dan in eene ermeldden uit- delijke dee- enwel van de atholieke kerk. idzaak, dat de behoorden aan Bisschoppelijke le Bisschoppen echt hadden. ar eigendoms- ij in geeste- tus ook als zij nzij hij of de et hoofd, als of wel de be- n de kerke-

lijke belijdenis had willen toetsen, iets waarvan hij zich om goede redenen onthield".

Zij komen dan tot de bespreking van den toestand na de Hervorming. En zij zeggen dan: „In elke stad, in elk dorp waar de Hervorming doordrong, verwierp de oude, bestaande gemeente datgene, wat zij voor dwaling hield; beschouwde zich als de oude, voortbestaande, doch nu gereformeerde kerk, en bleef in het bezit van de haar toekomende (of voor haar bestemde) goederen, terwijl zij als haren vertegenwoordiger eenig en alleenlijk haar eigen leeraar of leeraars en opzieners, d.i. haren kerkeraad, beschouwde. Onderworpenheid aan priesters van hooger rang, van welken aard ook, werd verworpen; de rechtmatigheid van elke priesterlijke hiërarchie, de bevoegdheid van hogere geestelijken om kerkelijke besturen te ontslaan, uit beginsel en geloofsovertuiging ontkend. Soms ging de pastoor met de gemeente over, soms ook niet; maar in alle streken waar de Gereformeerde Overheid haar macht kon doen gelden, werd de opvatting gehuldigd, dat de oude gemeente of kerk, nu gereformeerd naar den Woorde Gods, was blijven bestaan", blz. 12/13.

Geen priesterlijke hiërarchie dus, geen hogere geestelijken.

Maar wel classicale en synodale hiërarchie, en wel hogere classicale en synodale besturen?

Evenmin, zooals wij zullen zien.

Maar geholpen of gedwongen door de overheid, hebben de meerdere vergaderingen toch wel eens droeve dingen uitgehaald.

In eene noot maken zij dan tegen Dr Kleyn en Da César Segers nog de opmerking, dat zij in het bovenstaande „niet een stukje kerkgeschiedenis gaven, maar (gelijk er uitdrukkelijk bij staat) eenvoudig „de gevolgen beschreven, welke in ons land de Hervorming op den rechtstoestand van de kerken en van hare goederen heeft uitgeoefend; waarbij het volkomen onverschillig was en is, op welke wijze en door welke middelen „de Hervorming in eenige stad of in eenig dorp was doorgedrongen". Wij deden niets anders dan de rechtsbeschouwing teruggeven, welke gedurende de Republiek ten aanzien der goederen gold, en in het oog der Gereformeerden hun bezit tegenover de Roomsche aanspraken rechtvaardigde", blz. 13, noot 2.

S. GREIJNDANUS.

De Kleine Catechismus van Zacharias Ursinus¹⁾. (I.) (Opgesteld in 1562.)

1. Welke is uw troost, waardoor zich uw hart zoowel in den dood als in het leven staande houdt?

Dat God mij alle mijn zonden om Christus wil zeker vergeven heeft, en mij heeft geschonken het eeuwige leven, waarin ik Hem eeuwig zal verheerlijken.

2. Waaruit put gij deze zekerheid?

Dit getuigt de Heilige Geest in mijn hart door Gods Woord en de Sacramenten en de begonnen gehoorzaamheid aan God.

3. Wat leert Gods Woord?

Ten eerste wijst het ons onze ellende aan; vervolgens op welke wijze wij van haar verlost worden; en welke dankbaarheid wij aan God voor deze verlossing schuldig zijn.

4. Waaruit kennen wij onze ellende?

Uit de Goddelijke wet, die in de Tien Geboden samengevat is.

5. Waaruit leeren wij, hoe wij verlost worden?

Uit het Evangelie of de artikelen van het Christelijk geloof, en (uit) de Sacramenten.

6. Waar wordt ons de dankbaarheid voorgeschreven, die wij Gode schuldig zijn?

In de Tien Geboden en de leer van de aanroeping Gods.

7. Wat is de hoofdsom van de Tien Geboden?

Christus heeft haar met deze woorden saamgevat. Matth. 22:

„Gij zult liefhebben den Heere uwen God met geheel uw hart, met geheel uw ziel en met geheel uw verstand. Dit is het eerste en groote gebod. Het tweede aan dit gelijk is: Gij zult liefhebben uw naaste als uzelf. Aan deze twee geboden hangt de gansche Wet en de Profeten." Bovendien heeft God van deze geboden gezegd: „Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der Wet, om dat te doen."

8. Kunt gij dit dan volbrengen?

Allerminst, want de eerste ouders van het menschelek geslacht in het paradijs, daar zij rechtvaardig en heilig en zoodanig door God geschapen waren, dat zij dit konden volbrengen, hebben zich en geheel hun nakomeling-schap, door een moedwillige ongehoorzaamheid, van die genade Gods beroofd, zoodat wij allen nu als kinderen des toorns geboren worden; en tenzij wij door Gods Geest vernieuwd worden, kunnen wij niets doen dan zondigen tegen God en onzen naaste.

9. Wat is zonde?

Zonde is alle onwetendheid en twijfel aangaande God; (alle) neiging en handeling, innerlijk of uiterlijk, die in strijd komt met de Goddelijke Wet; door alle welke dingen wij Gods toorn en den eeuwigen dood verdienen.

10. Hoe kunt gij dan den eeuwigen dood ontlieden?

Door Gods Zoon, onzen Heere Jezus Christus, die, om mijnentwil mensch geworden, voor mij door Zijn lieden en gehoorzaamheid aan de allervolmaakste en allerstrengste gerechtigheid Gods voldoening gegeven heeft, en mij het eeuwige leven verworven heeft; en dit (eeuwige

1) De officieele titel in de Opera theologica van 1612 luidt aldus: Catechesis minor perspicua brevitate Christianam fidem complectens. Scripta Anno M.D.L.X.II. a Zacharia Ursino. Iam primum ex auctoris bibliotheca & autographo deprompta.

leven) heeft Hij door Zijn Geest reeds in mij aangevangen en na dit leven zal Hij het volmaakt herstellen.

11. Komt deze voldoening van Christus allen menschen ten goede?

Neen; maar alleen degenen, die haar met een waar geloof aannemen.

12. Wat is het geloof?

Het is een vaste toestemming, waardoor wij alles wat ons in Gods Woord overgeleverd is voor waar erkennen; en ook een zeker vertrouwen, door den Heiligen Geest in de harten der uitverkorenen ontstoken; waardoor elk voor zichzelf vaststelt, dat hem de vergeving der zonden, gerechtigheid en het eeuwige leven van God, om niet, alleen om de verdienste van Christus, geschonken is.

13. Wat is de hoofdsom der dingen, die een Christen behoort te gelooven?

Zij is samengevat in de apostolische geloofsbelijdenis.

14. Hoe luidt die?

Ik geloof in God, den Vader, den Almachtige, enz. R. G. B.

Een flink debuut.

„De Korevaars", door J. W. Ooms. — J. H. Kok, N. V., Kampen.

Men kan, nu de regionale roman hoogtij viert, nog al eens bezwaren hooren tegen dezen kunstvorm. Grootsof van allure en beteekenis kan zoo'n boek, zegt men, niet zijn. Het zal noodwendig „provinciaalsch" blijven, zoo al niet in de twijfelachtige beteekenis die dit woord meermalen heeft, dan toch in dien zin dat de belangrijkheid uiter-aard beperkt blijft binnen zekere grenzen.

Wij deelen die meening allerminst. In de eerste plaats behoeft geen enkel gegeven onbelangrijk te zijn, mits het maar goed behandeld wordt. Voorbeelden hiervan zijn er te over, laten we alleen maar eens denken aan Van Looy's klassieke „De dood van mijn poes". Maar in de tweede plaats vooral, hoe kan men het van betrekkelijke waarde vinden een roman te wijden aan een bepaalde streek van ons vaderland? Is er wel een rijker, een onuitputtelijker bron denkbaar voor een auteur? Want wat is dat mooi en veelzeggend, dat streken en gewesten, soms onmiddellijk aan elkaar grenzend, zoo'n heel verschillend menschensoort kunnen herbergen. Zet een Fries en een Groninger naast elkaar, of een Zeeuw en een Brabander! En wanneer nu een Christelijk auteur er in slaagt zoo'n bepaalde groep menschen typisch te teekenen, niet alleen in hun dialect en streekgewoonten, maar vooral in hun geloofsleven, dat zoo nauw met dit alles verbonden is, dan kan men zoo'n regionalen roman beschouwen als een geslaagde paraphrase op het prachtwerk dat onlangs, ook bij den uitgever Kok, verscheen: „Nederland-sche volkskarakters".

De schrijver J. W. Ooms, die met dezen „roman uit de Alblasserwaard" zijn debuut levert, is hierin geslaagd. Wat weet een doorsnee-Nederlander van dit door het water omgeven gebied? De Lopikkerwaard, die het ten Noorden begrenst, kennen we beter, dank zij Herman de Man. 't Is ook aan Herman de Man dat dit boek voortdurend reminiscensies oproept. Maar om den auteur van „De Korevaars" recht te doen, moeten we erkennen, dat dit hoofdzakelijk ligt in het dialect. Soms volgt Ooms den schrijver van „Het Wassende Water" ook in verteltrant na. We denken hier aan het verhaal van de veertien Braanksche boeren, die op een boerenwagen ter kermis togen naar de stad van Dordt, en dronken het water in reden. Heelemaal los van Herman de Man's invloed is Ooms zeker niet.

Het is het water, dat zoo'n belangrijke plaats inneemt in deze geschiedenis van het geslacht Korevaar. Twee eeuwen strijd tegen het water, zou men als ondertitel kunnen noemen.

In zeventienhonderdacht en één
Stond het water tot dezen steen.

Zoo luidt het gevelschrift op het Hoog Huis, 't bezit van de Korevaars. De vrouw van Janus Korevaar brengt een kind ter wereld op den water-zolder. „Zie", zegt Janus, „dat jonk is met het water gekomen, dat wordt een raar jonk, let eens op! Keinders die met het water kommen deugen niet, 't is wijders hier altijd geweten."

Hoe groot is de macht van het bijgeloof in de Waard, het geloof aan de oude „streekverzegdes", die van ouder op kind overgaan! Steeds weer als een Korevaar een „onte daad" begaat, moet hij het hooren: zijn vaár, zijn groffie is met het water gekomen. Dit thema beheerscht het heele boek.

Ooms heeft dit goed uitgewerkt. De eenige aanmerking zou kunnen zijn dat hij het wel eens wat al te brèd uitgewerkt heeft, vooral in het begin. Het boek had gerust wat minder omvangrijk kunnen zijn, zonder aan waarde te verliezen. In de eerste helft wordt de geschiedenis der Korevaars wel eens even wat eentonig, wat kroniek-achtig. De eene Korevaar verschilt van de andere, maar allemaal zijn ze eender in hun vasthouden aan het bezit. Het Hoog Huis gaat boven alles. Geen zoon

zal met de dochter van 'n huurboertje trouwen, of zijn vader zal hem ontveren. Geen plaats of tijd blijft er bij de meesten van hen over voor geestelijke dingen, voor „prakkezaties". Een boer poert op zijn doening, daarmee uit. Oorlog of revolutie, kwade of goede tijden, ze raken hem slechts even aan den buitenkant.

Scherp treedt uit deze rij naar voren de Janus Korevaar, die ten tijde der Afscheiding leeft. Zijn vader heeft de hand aan zichzelf geslagen. Maar deze Janus is een peinzers. De misdaad der vaderen bezocht aan de kinderen — dat is een „zwaar stuk" voor hem. De Vaderlandsche kerk in den steek laten, dat „zieke koeigie", Janus durft het niet besteken. Pleitend op Gods genade sterft deze Korevaar. „O Heere, geef mijn en mijn keinders licht, o God, vergeef, vergeef... O Heere, de keinders leven voort, en wij in de keinders, geef geloof! Geef de Kerk ook licht, geef sterkte aan de getrouwen. Wat een gruwelijke scheuring is er, wat een barre nieuwichterij. Wees de Kerk nabij, Heere, wees de keinders nabij. Geef mijn Mensje kracht in het geloof, geef ook Mensje een helderen kijk op Uw zaak, Heere... O Heere, ben ik er nou?... Is Uw genade zóó groot? Jaal, de weg staat in Uw Woord, zoo is het krek... Ommers zult Gij barmhartigheid doen... God, wat gaf Gij merakels veel weg in Uw Zoon... Hij volbracht het voor ons... voor mijn... ja, Hij..."

Na dezen Korevaar volgt er weer een inzinking in het geslacht, in de figuur van Willem. Maar het is diens zoon, weer een Janus, die de centrale plaats inneemt in de tweede helft van het boek. Hem heeft de schrijver het uitvoerigst beschreven. Komt het daardoor dat deze laatste Korevaar zoo dicht bij ons staat? Hij leeft ten tijde van Schoolstrijd en Doleantie, zijn kinderen worden onze tijdgenooten. Heel mooi is deze geloovige boer geteekend, met zijn vrome vrouw Antje. Ook hij ontkomt niet altijd aan de macht van het bijgeloof, dat in de Waard blijft voortwoekeren. Maar in een vallen en opstaan strijdt hij er tegen, omdat hij weet: „Alle menschen hebben onte daden in zich, en dat is niet omdat ze met het water kommen, maar omdat ze met de zonde kommen".

Hoe mooi zien we hier ook de Verbondsgedachte meer en meer bewust worden bij deze menschen, in 't laatst der vorige eeuw!

Janus en Antje krijgen een doode tweeling. „Wat is het gemakkelijk te bepeinen als mens die het Woord kent, dat er erfzonde is", tobt Antje, „doch wat is het ontzettend zwaar voor zulke brakkies dat ook te moeten bedenken". Als man en vrouw, door de Verbondsbefoete van God getroost, samen zingen: „God zal Zijn waarheid nimmer krenken", gaat dit als een loopend vuurtje door de streek.

„De schuurtjes-menschen zegden toen: „Recht-orig is het een afschouwelijke tijd; dat gaat me zitten zingen wanneer amper-tjes die twee brakkies onder de kluiten liggen. Dat wil rechtvoort het kwaai hart sussen en met een psalmversje zich wijs maken dat die kraantjes hemelen zijn, alsof ze niet in zonde en ongerechtigheid geboren zijn en daarom voor God verdoemelijk".

Jan Kneis van Gerrigje den Boom, die al jaren met ellewaren en blauw keper de boer op gong en alle gezelschappen afliep, heeft over dit geval eens met Janus gepraat, en gevraagd of het bij de Gereformeerden maar wijders wier gezegd, dat je brak-kies, die nog geen kennis hebben, — laat staan aan de wet en de verdoemelijkheid der menschen — met een psalmversje de hemel kon insturen. Als het waar was, was het een Roomse boel, zegde hij er achter aan."

In den strijd en de moeilijkheden, die Janus en Antje in hun groot gezin krijgen, komt wel gedurig weer de oude, ingewortelde Korevaar-aard bij Janus den kop opsteken. Maar hij laat God niet los.

Wat heeft deze schrijver een groote liefde voor zijn streek! Die liefde bezielt heel het boek. Ont-roerend komt dit uit in de geschiedenis van Geertje, Janus' dochtertje, dat „de witte ziekte" heeft. Het kind is naar een sanatorium gebracht. Maar Geertje wordt niet beter, ze heeft het „him". Ze kan buiten de Waard niet tieren. Als Ooms het sterven van Geertje beschrijft, komt hij heelemaal los van het kroniekachtige, dat in de eerste helft van het boek soms even hindert. Hier leven de menschen.

Ooms heeft een mooi, goed boek geschreven, een boek dat óók voor den literair-onontwikkelde is. Want men mag nu al zeggen dat een waarlijk goed-geschreven boek voor iedereen te genieten valt, in de practijk blijkt heel vaak dat een deel van de literatuur, ook van onze Christelijke literatuur, door den eenvoudigen lezer absoluut niet gewaar-deerd wordt. Als men in een dorpspastorie boe-ken uitleent, doet men deze ervaring voortdurend op! Het boek van Ooms echter is, om een term te gebruiken die Risseuw hiervoor vond, een „open verhaal", d.w.z. een roman, die literair op peil staat, en tóch door het volk gewaardeerd kan worden. We hopen dat de schrijver ons er meer zal geven.

M.

Gr. GILHUIS-SMITSKAMP.